

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA FONETIK MASHQLAR TIZIMI

O‘tamurodov Ramzbek Xabibulla o‘g‘li

Jizzax viloyati Paxtakor tumani 9-maktab

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi.

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining savodxonligini oshirishda fonetik mashqlarning ahamiyati, ularning turlari va tizimli qo‘llanilishi masalalari yoritilgan. Fonetik mashqlar orqali o‘quvchilarda to‘g‘ri talaffuz, ravon o‘qish, eshitish va nutq madaniyatini shakllantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, fonetik mashqlarni dars jarayonida samarali tashkil etish usullari haqida fikr yuritiladi.

Abstract

This article highlights the importance of phonetic exercises in improving the literacy of primary school students, their types, and issues related to their systematic application. The possibilities of developing correct pronunciation, fluent reading, listening skills, and speech culture in students through phonetic exercises are analyzed. In addition, methods for the effective organization of phonetic exercises in the teaching process are discussed.

Аннотация

В данной статье освещается значение фонетических упражнений в повышении грамотности учащихся начальных классов, их виды и вопросы системного применения. Анализируются возможности формирования у учащихся правильного произношения, беглого чтения, навыков восприятия на слух и культуры речи с помощью фонетических упражнений. Также рассматриваются способы эффективной организации фонетических упражнений в учебном процессе.

Kalit so‘zlar:

savodxonlik, fonetika, fonetik mashqlar, boshlang‘ich ta‘lim, nutq rivoji, tovush va harf, talaffuz.

Kirish

Boshlang‘ich ta‘lim bosqichi o‘quvchining butun ta‘lim jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi muhim davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda o‘quvchilarda o‘qish va yozish ko‘nikmalari, og‘zaki va yozma nutq malakalari shakllanadi. Savodxonlikni oshirishda esa fonetik bilimlar muhim o‘rin tutadi.

Fonetik mashqlar orqali o‘quvchilar tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilishni, ularni farqlashni va yozuvda to‘g‘ri ifodalashni o‘rganadilar.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, fonetik mashqlarni tizimli va bosqichma-bosqich tashkil etish ta‘lim samaradorligini oshiradi.

Fonetik mashqlarning savodxonlikdagi o‘rni.

Fonetik mashqlar — bu o‘quvchilarning nutq apparatini rivojlantirishga, tovushlarni eshitish va to‘g‘ri talaffuz qilishga qaratilgan mashqlar majmuasidir. Ular savod o‘rgatish jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Fonetik mashqlarning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- tovush va harfni farqlash ko‘nikmasini shakllantirish;
- so‘zlarni to‘g‘ri talaffuz qilishga o‘rgatish;
- o‘qish tezligi va ravonligini oshirish;
- yozuvdagi xatolarni kamaytirish;
- o‘quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish.

Fonetik mashqlar muntazam olib borilganda, o‘quvchilarning og‘zaki nutqi boyiydi va yozma savodxonligi mustahkamlanadi.

Fonetik mashqlar tizimi va ularning turlari

Boshlang‘ich sinflarda qo‘llaniladigan fonetik mashqlar tizimi ma‘lum ketma-ketlik asosida tashkil etilishi lozim. Ular quyidagi turlarga bo‘linadi:

1. Tovushni eshitish va ajratish mashqlari

Bu mashqlar o‘quvchilarda fonematik eshituvni rivojlantiradi. Masalan:

- so‘z ichidan ma‘lum tovushni topish;
- bir-biriga o‘xshash tovushlarni farqlash (b–p, d–t, s–z);
- so‘z boshida, o‘rtasida va oxirida kelgan tovushlarni aniqlash.

2. Tovush–harf munosabatini mustahkamlovchi mashqlar

Bu turdagi mashqlar o‘quvchilarga tovush va harf o‘rtasidagi bog‘lanishni anglashga yordam beradi:

- eshitilgan tovushga mos harfni topish;
- so‘zni tovushlarga bo‘lish;
- harflardan so‘z tuzish.

3. Talaffuz mashqlari.

Talaffuz mashqlari orqali o‘quvchilarda to‘g‘ri va aniq nutq shakllanadi:

- she‘r va tez aytishlarni o‘qish;
- so‘z va gaplarni aniq talaffuz qilish;
- urg‘uga rioya qilish mashqlari.

4. O‘qish va nutqni rivojlantiruvchi fonetik mashqlar

Bu mashqlar o‘quvchilarning o‘qish malakasini oshirishga xizmat qiladi: bo‘g‘inlab o‘qish;

tovushlarni birlashtirib o‘qish;

ohang bilan o‘qish mashqlari.

Fonetik mashqlarni dars jarayonida qo‘llash.

Fonetik mashqlar ona tili va o‘qish darslarida muntazam va izchil qo‘llanilishi zarur. O‘qituvchi mashqlarni o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi va individual qobiliyatlarini hisobga olgan holda tanlashi lozim.

Mashqlarni:

darsning kirish qismida;

yangi mavzuni o‘rganishda;

mustahkamlash bosqichida;

o‘yin shaklida tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

O‘yin elementlari bilan boyitilgan fonetik mashqlar o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi va darsni yanada samarali qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining savodxonligini oshirishda fonetik mashqlar tizimi muhim pedagogik ahamiyatga ega. Fonetik mashqlar o‘quvchilarning to‘g‘ri talaffuz, ravon o‘qish va savodli yozish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ularni dars jarayonida tizimli va maqsadli qo‘llash orqali o‘quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish va um umiy savodxonlik darajasini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Matchonov S., Bakiyeva H., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Xolboyeva G. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Ishonchli hamkor, 2021.
2. G‘ulomov A., Ne‘matov H. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2003.
3. Abdullayeva Q., Rahmonbekova S. Savod o‘rgatish metodikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018.
4. Jamolxonov H. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: Talqin, 2005.
5. Mahmudov N., Nurmonov A. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi (fonetika va fonologiya bo‘limlari). – Toshkent: O‘qituvchi, 2007.
6. Mirtojdiyev M. *O‘zbek tili fonetikasi*. – Toshkent: Fan, 2013.